POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

Ženski Pokret

ORGAN ALIJANSE ŽENSKIH POKRETA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

UREDNICI: Alojzija Štebi, Beograd, Mletačka ul. 8, telefon 26-153; Darinka Stojanović, Beograd, Njegoševa ul. 23, telefon 25-131	Vlasnik za A.Ž.P. Milica Dedijer, Beograd, Balkanska 9	Beograd, Mart 1934 god., God. XV Broj 3	Administracija: Knez Mihailova ul. br. 46-I Beograd	Broj poštanskog čekovnog računa 53.191. Izlazi svakog 15 u mesecu. Pretplata za godinu: Din. 36·— za Jugoslaviju; Din. 50.— za inostranstvo ili 15·— franaka.

SADRŽAJ:

Članci:

Za pravo na rad: Strana

Konferencija u Zagrebu . . . . . Dr. M. Vodvačka-Kočonda, Dr. A. Miljan-Švrljuga, Dr. A. Mojić-Ivanović, Dr. B. Deželić, Lj. Smrečki . 18

Zborovanje v Ljubijani . . . . . O. Grahor-Škerljeva, M. Rakovčeva, Horvatova, A. Vodetova 23

Žene Splita o redukciji žena iz državne službe Gradjav, Dr. Arnautović - Mikačić, Brajša 25

Šta kažu naše žene? 28

Rijetko odlikovanje . . . . . R. 29

Rad zagrebačkog Ženskog pokreta na selu . . . . . Dr. Slava Rastovčan 29

Zadružni savez žena i domaćica . . . . . M. Ž. 30

Kongres ženskog Internacionalnog zadružnog saveza M. Ž. 30

Feljton:

Žene u Americi . . . . . Dr. Angelina Mojić-Ivanović 31

„Što više briga, tim više lavovske snage; to je moje načelo.“

Upravljanje životom — Emerson

Za pravo na rad

Akcija žena da im se ne sprečava vršenje osnovnog čovečjeg prava: da rade i da svojim radom izdržavaju sebe i često i porodicu, zahvatila je celu zelmju, od velikih varoši do malih sela. Žene se svesrdno bore da svojoj akciji dadu najozbiljniji ton i da najenergičnije odbrane svoje pravo i da zajedno naglase svoje duboko shvatanje dužnosti koje im nalaže to pravo prema društvu i državi. Žene se, bar u velikoj većini, dižu ovih dana preko nastojanja da ih potisnu kao objekt s kim se može po miloj volji raditi što god se hoće, i dokazuju da su po svojoj svesti punopravni članovi društva i države. Ima i takvih koje u ovim sudbonosnim momentima ispoljavaju bojazan i malodušnost i preočito dokazuju da ne mogu raditi bez muškog tutorstva — ali za njima ne žalimo, neka ih lanci nesamostalnosti tište i dalje.

Posle uspele konferencije u Beogradu, o kojoj smo izvestili u prošlom broju, bile su održane konferencije još u Zagrebu, Ljubljani, Splitu i Kosovskoj Mitrovici. O ovim konferencijama donosimo u sledećim redovima izveštaje.

Konferencija u Zagrebu.

Ženski pokret je održao 6 marta u velikoj dvorani hotela Esplanade konferenciju o redukciji žena, kojoj je prisustvovalo oko *šest stotina žena*. Konferenciju je otvorila pretsjednica Ženskoga pokreta g-da *Dr. Mira Vodvařka-Kočonda* razloživši da je ovoj konferenciji svrha da svestrano osvijetli pitanje ženskoga rada, da prikaže vrijednost ženskoga rada i ukaže na goleme štete koje bi nastale redukcijom žena za pojedince, porodicu, društvo i državu. Među ostalim rekla je:

Nakon mnogogodišnje i teške borbe uspjelo je ženama da steku pravo na školovanje i namještenje, na rad odnosno zaradu. Žena je ušla u sva zvanja i postigla svojim radom zamjerne rezultate. Čim se međutim nešto malo samo u društvenom poređaju uzdrmalo, čim su nastupila vremena, u kojima nema dosta rada za sve ruke, počelo se odmah pomišljati na to da se žena *eliminira iz radne utakmice*, da joj se oduzme mogućnost rada koji je svakome čovjeku za njegov duševni razvitak jednako potreban kao hrana za tjelesni. To bi urodilo poraznim posljedicama u moralnom i materijalnom pogledu.

Zvanje je sredstvo za sticanje ne samo materijalne nego i moralne neovisnosti. Ženi kao punopravnom članu ljudske zajednice mora se dati mogućnost da jedno i drugo postigne.

Oduzmemo li ženi pravo na rad, koji odgovara njenim sposobnostima, ubićemo u njoj želju i nastojanje da se obogati znanjem, pa će time u njoj zakržljati i postati bez sadržaja i njen osjećajni život, čija se vrijednost uvijek toliko naglašavala. *Potiskivati u nekoga mogućnost djelovanja znači slabiti mu volju, smanjiti želju za naobrazbom, učiniti siromašnim njegov čuvstveni život, znači ubiti njegovu ličnost u moralnom smislu.*

Za izgrađivanje njene ličnosti ženi je rad bezuvjetno potreban i to svaki rad, za koji ona ima znanja, nagnuća i sposobnosti i s pomoću kojega može i *u materijalnom smislu postati slobodan individuum.*

Da je i moralna i materijalna sloboda uvjet za uzgajanje čovjeka potrebna današnjem vremenu, to ne treba dokazivati.

Bez regeneracija pojedinih individua nema razvitka u bolje i više, savršenije i etičnije društvo. Bez ženine saradnje nemoguće je to postići. Ona koja stvara nove generacije, mora da ima i pravo da se u svakom smislu usavrši da postane potpun čovjek, sposoban da izvrši veliku dužnost da stvara potpune individue.

Feminizam je samo jedan od pokreta koji idu za tim da se društvo razvije do svoje savršenije forme i u tome leži velika *opravdanost, dubok smisao i etička vrijednost feminističke borbe.* Baš na osnovu toga svjesna je današnja žena da joj je etička dužnost da se *založi za ona svoja* prava bez kojih ne bi mogla izvršiti svoju misiju u svijetu.

Uvjerene smo da ne bismo ispunile svoje dužnosti prema društvu i državi, u kojoj živimo, kad bismo skrštenih ruku gledale, kako nam se oduzima mogućnost da *svoje sile upotrijebimo na njenu korist.* Stoga moramo zahtijevati da se i u najtežim ekonomskim prilikama imaju u vidu i interesi žena, jer bi svaka mjera, kojom bi bile pogođene u prvom redu žene, bila štetna za čitavo društvo.

Šta se sprema ženama u službi.

O toj temi je govorila

Dr. Miljan-Švrljuga Anka i kritički promotrila principe što ih postavlja projekat finansiskog zakona za donošenje Uredbe o redukciji činovnika, koja imade svrhu i budžetske uštede i otvaranja mjesta za svršene učenike fakulteta i stručnih škola. Taj se zakonski projekat oficijelno obrazlaže socijalno - ekonomskim obzirima i tendencijom zaštite porodice. Ali pod udar reduk-

cije kako je projektovana, imade da u prvom redu dođe žena, naročito udata, i zato nema sumnje da kod redukcije ne dolaze do izražaja obziri socijalno - ekonomski s prostoga razloga što je i žena socijalno biće, pa dosljedno tomu ne može da bude iz socijalnih razloga žrtvovana. Efekat tako namjeravane redukcije žena, naročito udatih, neće biti zaštita porodice, nego baš naprotiv mora dovesti u pitanje opstanak postojećih porodica i osnivanje novih, jer je fakat da su činovnički brakovi u prečestim slučajevima osnovani na bazi zarade i muža i žene, a kod rađanja djece uzeta šta više u kalkil i njihova buduća zarada, jer prihodi činovnika, naročito mlađega nedostaju za izdržavanje porodice.

Vrednost ženinog rada.

Dr. Angelina Mojić-Ivanović je raspravljala o aktuelnoj temi »Vrednost ženinog rada« i rekla između ostaloga:

Vrednost žene koja radi postala je tek u najnovije vreme problem. Taj problem, koliko naučno i nepristrasno studiran, toliko i žučno napadan, nastao je tek kada je žena izašla iz uskog porodičnog delokruga, kad je stupila u javni život. To ne znači, da su žene tek od nedavna počele i raditi. Žene su radile i privrđivale od postanka sveta. Kulturni razvitak čovečanstva pripomogla je žena svojim radom. Kroz vekove obavljala je najteže i najniže poslove i svojim radom i žuljevima uvećavala ljudska dobra i budno ih čuvala. Profesor falozofije u Leipzigu Ernst Bergmann u svojoj poznatoj knjizi: »Erkenntnisgeist und Muttergeist« odao je puno priznanje ženama i njihovom radu i veli: »Muškarci su napisali historiju i prećutali, da je odlučno kulturno delo čovečanstva poteklo iz ženinih ruku. Kultura je uopšte mogla doći samo preko žene. Majka je podigla prvi dom, obradila njivu, nastanila se i načinila prvi zid da bi svoju decu mogla bolje odgajati. Ona je podigla prvi grad i sklopila prvi brak. Ona je morala mužu spaljivati lađe, da bi već jednom prestao lutati i da bi ostao na ognjištu«.

Blistavi um Bernarda Shawa takoder je zapazio vrednost žene u društvu. On kaže: »Kada Ibsen veli, da sva nada sveta leži u ženama, to nije afektirana sentimentalnost niti demagogija. Junaštvo jedne žene sastoji se u tome, da održava i čuva život, a junaštvo muškarca, da razara i da se igra smrću. Ali kako on oseća da ne bi činio neka dela kada bi o njima razmišljao, on se boji toga razmišljanja; zato je tu žena, koja mora za njega da se brine i to toliko, da često nema vremena da misli na samu sebe.«

Ali ne treba tražiti u naučnim i literarnim delima potvrdu o važnosti ženinog rada. Običan život pruža nam na svakom koraku eklatantne primere za to. Naše bake i matere, nepregledna legija malih, a nepriznatih žena, zar to nisu neznani junaci, koji bez ikakvog priznanja rade sitne, na oko beznačajne poslove, tako potrebne u dnevnom životu. Pogledajmo našu seljanku: ona zajedno sa muškarcem privređuje radeći s njime u polju i domaće poslove i kućni obrt i na taj način zajedno sa muškarcem bori se za opstanak. Može se reći, da ona još i više doprinaša za egzistenciju, jer dok muškarac ima sezone odmora, žena ne poznaje takovog godišnjeg doba, gdje ona ne bi svojim rukama nešto direktno ili indirektno zaradivala. Ona doduše ne uživa nikakova priznanja niti nagrade, ali ipak narodni instinkt samoodržanja osjeća vrednost ženinog rada i ne samo da joj ne brani raditi, nego što više to od nje zahteva.

Tokom stoljeća žena je promenila poprište svoga rada. Ne ulazeći u to koji su je razlozi na to naveli, moramo se samo jedno zapitati: da li je žena i tu bila vrstan radnik, da li je i taj njezin rad poslužio za opšti napredak?

Nije neskromnost s naše strane, ako kažemo da jeste.

Žene su dale dovoljno dokaza, da su i izvan kuće ozbiljni i vredni radnici. Apstrahirajući pojedine negativne slučajeve i odbivši neke nedostatke na opšte ljudske slabosti, žena je većinom ozbiljno shvatila poverenu joj zadaću. Njene specijalne ženske osobine, inače toliko izvrgunte ruglu i šali pomogle su joj, da u neka zvanja unese novu, pozitivnu notu. Tako na primer toliko ozloglašena ženska osobina, da žena ima veći interes za ljude i njihov lični život nego za suštinu stvari (ta osobina treba da ih prema muškarcu čini manje vrednim), baš ta osobina pomogla joj je da na prosvetnom, socijalnom, pa čak i medicinskom polju uvede jedan prisniji, bliskiji odnos između onoga koji daje i onoga koji traži znanje, pomoć ili zdravlje.

Sve socijalne institucije na svetu nalaze se ili sasvim ili većim delom pod ženskim vodstvom. Zar je i jedna od tih institucija propala zato što je u ženskim rukama? Nikada nismo čuli ni jedan ozbiljan i ubedljiv glas, koji bi se žalio na ženu — socijalnog radnika. Obratno, uvek se čuje da je žena nenadoknadiva radna sila na tom polju.

A naše vredne i strpljive poštanske, željezničke, finansijske i druge činovnice po raznim uredima — zar one nisu dokazale da su sposobne i savesne, a u stvarima delikatne prirode veoma poverljive?

Koliko god se osporavaju ženama političke sposobnosti imamo dovoljno pozitivnih dokaza, koliko je ta tvrdnja neopravdana. Već 1910 go-

dine poslao je australiski senat deklaraciju engleskom ministru pretsedniku, koja se ovako završava:

»Australiski senat mišljenja je da je davanje prava glasa australiskim ženama imalo najpovoljnije rezultate. Ono je pojačalo zakonodavstvo, koje se odnosi naročito na žene i djecu, i ako se žene nisu bavile samo tim pitanjima. U svim pitanjima, koja se odnose na narodnu odbranu i na interese države, sve su se žene pokazale isto toliko oprezne i pune rodoljublja koliko i muškarci. I zato što je ova reforma imala samo dobre rezultate iako se općenito nagoveštavao potpun slom, mi ponavljamo, da bi svi narodi, koji imaju pretstavničku vladu dobro učinili, kad bi dali ženama pravo glasa.«

Ima svakako i protivnih mišljenja o vrednosti žene u javnom životu. Ali pretpostavimo čak da svaka žena nije unela nešto novo i korisno u službu, zar se može osporavati da ima i među ženama vrednih pojedinih individua, koje su se naročito istakle svojom sposobnošću i savesnošću? A kako će ti sposobni pojedinci doći na površinu, ako se ne usvoji princip slobodnog izabiranja zvanja bez razlike spola?

Zašto je dakle žena koja radi problem? Problem svakako nije žena koja radi u kući, jer to joj nitko ne zabranjuje, nego je problem žena koja radi u zvanjima izvan kuće. U mirno feminističko doba (jer mi smo sada u otvorenoj borbi za priznanje naše vrednosti) problem žene koja radi izvan kuće tretira se samo naučno t. j. problem je samo u toliko, koliko je žena po svojim psihičkim i fizičkim osobinama sposobna za neke vrsti rada. U tom pitanju nije nauka još dala definitivne rezultate i to je pitanje kojemu svi ženski pokreti sveta posvećuju najveću pažnju. Ali danas nije to u pitanju. Ne otklanjaju se žene iz službe zato što je njihovo učestvovanje imalo po tu i tu struku negativne posljedice. Žena se uklanja zato što ona *zarađuje*, što i ona prima direktnu nagradu za svoj trud. U opštoj privrednoj zbrci, zbog koje nema za sve rada i zarade, hoće opet da načine vrednost ženinog rada anonimnom vrednošću, upućujući je da radi samo one poslove, koje nitko ne plaća i ne priznaje. Sa njezinom zaradom nastoji se uravnotežiti budžet. U našoj Skupštini naglašava se da treba radi štednje otstraniti sve nepotrebne žene iz službe. Sa time bi se međutim veoma malo uštedilo. Ali ako bi se o redukciji uopšte moglo govoriti kao sredstvu za štednju, onda bi trebalo otstraniti iz službe i sve nepotrebne muškarce, tj. i one koji su službi nepotrebni i one kojima je služba kao izvor zarade nepotrebna. Onda bi se tek moglo govoriti o znatnim uštedama u budžetu, jer muškarci u mnogo većem broju opterećavaju državnu kasu nego žene.

Ako se uzme u obzir, da nema ni jedne žene medu najvišim državnim funkcionerima čije su prinadležnosti najveće, nego da se žene nalaze obično u srednjim, a najviše u najnižim plaćenim razredima, onda se tek vidi da je suma, koja se ženama isplaćuje prema celokupnoj sumi ličnoga rashoda još manja nego jedna petina.

Ako se poprečno uzme, da svaka žena u državnoj službi dobiva platu od 1.200 dinara (što je dosta rečeno prema položajima koje žene zauzimaju), onda 40.000 žena dobiva u svemu 570 miliona od celokupne sume od 3 milijarde i 900 miliona. Jedna petina žena dobiva dakle jednu sedminu od sume ličnih rashoda.

Zar bi bilo po državu korisno da radi ove sume nanese tolikim porodicama i službi težak udarac? S druge strane ako bi se selekcija vršila samo medu ženama, služba time ne bi ništa dobila, jer bi još uvek ostao velik broj nevrednih muških službenika. Ako bi se pak uklanjanje žena iz službe pravdalo time, da će se na njihova mesta postaviti mlade generacije koje čekaju da se zaposle, opet postoji opasnost da bi služba izgubila po kojeg vrednog i iskusnog radnika samo zato što je ženskog spola. Svaki čovek sposoban je za nešto, a država kao najveći poslodavac treba samo da postavi svakoga na pravo mesto. Pri tome se ne smije propustiti, da se i ženske snage iskoriste, jer žena i muškarac i njihove vrednosti mogu se svagda i u svakoj službi samo dopunjavati, a nikako ne konkurisati jedno drugom. Ako mi danas naročito naglašavamo samo vrednost ženinoga rada, to je samo zato što nam se ta vrednost osporava. No mi čvrsto verujemo, da će doći vreme kada će i muškarci uvideti da su naši interesi zajednički i da treba da se jedni s drugima *sporazumemo, a ne borimo*. Isto tako verujemo, da već ima i danas dovoljno muškaraca i žena koji priznaju vrednost ženinog rada, jer osporavati ženi njene spoosbnosti mogu samo muškarci s egocentričnim, uskim pogledima na svet i žene, koje same u sebi ne nalaze nikakvih pozitivnih vrednota. Mi se na takve i ne obraćamo, nego se uzdamo u one koji su već svhatili, da je žena i njena afirmacija u društvu i državi važan socijalan problem, a od njih tražimo vrlo malo: da pri rešavanju toga problema zaborave *tko* radi jedan posao, nego samo da se ima u vidu *kako* ga radi.

Udata žena u zvanju.

O ovom najaktuelnijem pitanju podnela je referat *Dr. Božena Deželić*. Pre svega je dala koncizan pregled o udatoj ženi u zvanju iz prošlosti, kada je udata žena obavljala svoje zvanje u samoj kući. Zatim je promotrila sadašnje stanje i rekla:

Pitanje opskrbe i udaje ženskog čeljadeta nije se nikad ni rastavljalo, smatralo se upravo jednim pitanjem. Danas ženu udaja ne opskrbljuje, jer muž sam ne može zaraditi toliko da opskrbi porodicu. Zahtjev da žena kod osnivanja porodice donese svoj dio bio je potpuno opravdan i kod seljačkog i kod obrtničkog staleža, gdje je žena ulagala i svoj dio rada, ali osobito se pitanje miraza isticalo kod onih staleža gdje je zarađivao samo muž, ali zarađivao je samo za dnevne potrebe, pa je tražio da žena donese toliko da se osnuje kućanstvo — barem pokućstvo i rublje.

Na ovom se pitanju, na pitanju miraza često lomili djevojački udesi. Djevojka bez miraza nije često smjela ni računati na udaju. Više ženske djece u braku smatralo se pravom nesrećom, upravo prokletstvom. Bez miraza, bez znanja, bez spreme da za sebe skrbi, bila je takva djevojka na teret ocu, poslije njegove smrti bratu ili rodaku, a sve to kraj svoje dvije zdrave ruke, često sa dostatnim sposobnostima. Bila je žrtva pogrešnog društvenog shvaćanja, a najčudnije je to, što su je zato prezirali i oni kojima je bila na teret, smatrali su se žrtvom.

Prilike su za ženu krenule daleko na bolje otkako se drukčije stalo gledati na pitanje odgoja djevojaka, kad se stalo nastojati da im se daje znanje, bilo kakvo, prema prilikama i sposobnostima. Otada nije se žensko dijete moralo smatrati nesrećom. Kod samoga rođenja ženskoga djeteta nijesu roditelji morali uzdisati kako će namaknuti miraz, nije sa djetetom rastao strah što će biti, ako se ne uda, ako ostane neopskrbljena, živi teret nekome iza očeve smrti.

I ne samo da je nestajalo tipa nezaposlenih usidjelica, ne samo da su mnoge neudate žene znale da se održavaju u životu, već su se u mnogim zvanjima afirmirale kao vrijedni i sposobni radnici. Spominjem ovdje kao primjer onaj veliki niz naših vrijednih učiteljica, koje su znale zadužiti više generacija i svojim radom stekle opće priznanje.

Ovakvim ženama nije više udaja morala biti »spas», nisu morale željeti da se udadu bilo kako i bilo za koga. Motivi po kojima su sklapale brakove mogli su biti čišći i viši, pa se je vrijednost braka mogla podići. Sjetimo se samo kako glavni junak Novakova Informatora razmišlja o svojoj zaručnici. Sumnja ljubi li ga ona doista »jer udaja je za ženu isto što i za muškarca dekret za namještenje«.

Iza prvog razdoblja: bez zvanja i bez udaje — došlo je drugo: zvanje, ali bez udaje. Po nekom starijem shvaćanju zvanje i udaja isključivali su jedno drugo. Tu se moramo sjetiti onoga vremena, kad se tražio prisilni celibat za učiteljice. Ovo se moralo promjeniti samo od sebe, jer je bilo neprirodno i nepravedno.

U trećem razboblju spajalo se jedno i drugo: udaja i zvanje. Bolje reći: žena je opet smjela zarađivati i ovako pomagati kao nekad, samo što su se prilike promjenile, ona je za zvanjem i zaradom morala odlaziti od kuće.

Kad je žena u zvanju sklapala brak, onda je njezin rad bio njezin miraz. Najosnovniji pojam pravednosti mora dopustiti, da pravo na brak i materinstvo ima i ona žena, koja nema drugog miraza do svoga rada. Mnogi se od današnjih brakova ne bi bio ni sklopio, da se nije računalo na ženinu zaradu. Za to prisilno oduzimati ženi ovu zaradu znači duboko zadirati u porodicu. Ako među onim brakovima u kojima zarađuje žena ima takovih (a ima ih malo), koji imaju i neki mali plus, a ne samo minimum sredstava za život, onda to takove žene i zaslužuju. Zaslužuju sigurno toliko, koliko one koje su bez muke i brige dobile gotov miraz. Jer za mnoge je i mnoge žene steći zvanje značilo niz velikih borba, rada i odricanja i ne može se poreći, da je to često znak veće sposobnosti.

Žena zarađuje jer mora zarađivati, a ne zbog šale i luksusa. Nekad mnoga nije morala, jer su muževi bili bolje plaćeni, a nije mogla jer je kućanstvo bilo komplicirano i teško. Danas mora raditi, jer je muževa zarada malena, a nešto i stoga što lakše može odlaziti od kuće, jer je moderna tehnika toliko napredovala, da je u mnogom pogledu olakšala rad u kućanstvu. Ako ženama oduzmu danas njihova namještenja, one će opet zarađivati prema sposobnosti i spremi, one će poučavati, šiti, prodavati i zamjenjivati svoje sadanje služavke, jer se moraju održati, a hoće i mogu jer su navikle na borbu. Otpuštanjem žena iz službe neće se smanjiti broj nezaposlenih, jer ako žene ne budu »otimale« zvanje svojim sadanjim drugovima u službi, one će ga »otimati« ljudima koji vrše domaće poslove.

Ne smiju se prešutjeti oni prigovori, koji se tako često javljaju, da žena ne može vršiti dvije dužnosti, doma i zvanja. Prigovori su ozbiljni i teški, ali nijesu točni. Nije istina, da žena nikada ne može vršiti dvije dužnosti, već često vrlo teško vrši obje dužnosti. Ako je u pitanju koja bi od ove dvije strane mogla stradati, onda je to u prvom redu dom i porodica. To je pitanje teško i komplicirano s obzirom na odgoj djece, ali nije uvijek i svagda neriješivo. Ženski pokreti su na raznim stranama svijeta o tome pitanju držali ankete i to je jedno uvijek aktuelno pitanje. Do sada su se riješavala obično individualno. Stare bake i tetke, stare žene, koje nijesu više mogle

vršiti drugih poslova, bile su najvažniji faktor kod riješavanja toga pitanja. U modernim državama pomagale su i razne socijalne ustanove, kao obdaništa za djecu i druge. Ali ovdje se o tome ne može govoriti. Pitanje o redukcijama ženskih namještenika nije pokrenula briga za njihov dom i djecu i želja da se onamo vrate.

Nije neznatna stvar, ako mati idući na posao zatvori svoje dijete samo u sobi, ni ako se ono skita po ulicama. Ali to pitanje neće biti riješeno, ako majka ostane kod kuće. Ono će i dalje bježati na ulicu, a kad se vrati kući dočekat će ga u hladnom domu mati, ali bez večere.

Dužnosti žene matere bile su uvijek teške. Još nekad u zadrugama više se morala mučiti žena, koja je imala djece. Morala je raditi poljske i kućne poslove kao i druge, a vrijeme potrebno za njegu djeteta otkidala je od svoga sna i odmora,

Kako su dakle žene nekoć riješavale pitanje svojih dvostrukih dužnosti?

Kao i sada. Mučile su se više nego druge. A kad ne bi materinstvo zahtjevalo tako velikih žrtava, ne bi imalo ni prava na one himne koje mu se pjevaju, ne bi ni materinski dan koji je uveden posljednjih godina, imao pravo na opstanak.

Sadanje aktuelne prilike traže odgovor na ono drugo pitanje: vrše li udate žene dužnosti svoga zvanja?

Na ovo pitanje ima jedan odgovor: i država i svaki drugi poslodavac ima u rukama sva sredstva da se bori protiv onog namještenika koji ne vrši svoje dužnosti, bio on muško ili žensko, oženjen ili neoženjen, udata ili neudata.

Nikada se nije čulo, da je kod posla od umora zadrijemala žena, koja je provela noć uz dijete koje je plakalo; naprotiv se je često dogodilo, da je zadrijemao kod posla i na katedri muškarac, koji je proveo noć u gostionici. Za sam posao posve je svejedno strada li on od umora koji potječe od utjecaja alkohola ili od vršenja materinskih dužnosti. Etička vrijednost uzroka u oba slučaja nije jednaka.

Ako ima takvih žena, koje ne vrše svoju dužnost iz koketerije, ili računajući na neku kavalirštinu sa strane muškarca, takovih se ženski pokret ovdje i svagdje odriče, za njihove interese neće da se bori. To su najopasnije protivnice svakog ozbiljnog ženskog rada uopće.

Ako pak neke namještenice ne vrše svoju dužnost oslanjajući se na svoje protektore, ne zaboravimo da su ti protektori muškarci, jer do sad još ne dijele namještenja žene — dakle krivnja nije samo na ženskoj strani.

Ako se udate žene uklone iz službe, neće ta nepravda biti nanesena samo onima koje budu uklonjene. To će biti nepravda nanesena bližim i daljnim budućim generacijama.

Nesigurnost ženskog zvanja spriječiće mnoge mlade ljude da sklapaju brakove. I to one koji bi mogli osnovati kućanstvo računajući jedino na zaradu jednoga i drugoga bračnoga druga.

A šta da kažemo o budućnosti naše ženske djece?

Zar ćemo se opet vratiti u vremena, kad su djevojčice učile nešto kućanstva, nešto fraza društvene učtivosti i vezle papuče, kućne kape i ridikile roditeljima za rođendan? U ta se vremena ne možemo vratiti, jer to je i nekad bilo dano samo ekonomski jačim staležima.

A kakova će biti solidnost stručne spreme za zvanje onih djevojaka, koje se budu spremale »za svaki slučaj« — ako se ne udadu?

Tko će imati energije da u obrazovanje i stručno spremanje ženskog djeteta uloži toliko žrtava, ako nema izgleda da će ono biti od koristi?

Dakle će se školovati i spremati za zvanje samo muška djeca ma kako ona bila nesposobna, a njihove darovite i sposobne sestrice osudićemo već sada na to, da njih poslužuju, da im peru rublje, dok se možda ne nađe netko drugi, neki muž da njega dalje poslužuju. A ako se ne nađe?

Može li se doista govoriti o muškarcu kao o narodnoj snazi? Ako ima da se poređuje na kojoj je strani više junaštva, onda je sigurno da je bilo više neznanih junakija, nego li neznanih junaka. Te su neznane junakinje bile one naše matere, koje su svojim bezbrojnim junaštvima, sitnim i velikim žrtvama održale naš narod u najtežim časovima.

Ali mi smo protiv svake ovakove poredbe. Muški i ženski svijet ne može se podijeliti u dva fronta, pogotovo ne u dva neprijateljska fronta.

Zar ima mnogo žena koje nisu ni kćeri, ni sestre, ni majke, ni supruge nijednoga muškarca? Zar se može dijeliti njihova sudbina?

Žene je život potjerao iz kuće za zaradom. Od toga nijesu isključene ni udate žene. Ako im današnje teške prilike ne donose sa strane društva nikakova olakšanja u vršenju dvostrukih dužnosti, one traže barem ovo: pustite nas, da se mučimo za svoju porodicu i za svoju djecu onako kako su se nekad mučile naše pramajke. Ovaj zahtjev očito nije prevelik.

O privatnim namještenicima.

Govorila je *Ljubica Smrečki.* U svojim izlaganjima se najpre osvrnula na ratno doba kada su radile žene takoreći sav posao koji su ranije radili muškarci i zauzimale u bankama, industriji, trgovini i obrtu, izuzev one za koje im je nedostajala fizička snaga. Zatim je nastavila:

Sav taj povjereni im posao obavljale su žene savjesno na potpuno zadovoljstvo svojih poslodavaca, iako je mnogima od njih manjkala teoretska sprema u onoj mjeri, koju su imali njihovi muški drugovi. To vrijedi naročito za žene, koje su radile u uredima, jer je pristup u zagrebačku trgovačku akademiju dozvoljen ženama tek u godini 1913, a dotle su one svoje stručno obrazovanje sticale u privatnim trgovačkim tečajevima. Iako su radile kao muškarci isti posao, nikada nijesu bile isto plaćene. Poratno vrijeme povećalo je nepravdu nanesenu ženama privatnim činovnicima prije, a i za rata. Ma da se njihova radna snaga tražila i primala u najam, unapredenja bilo u plaći ili položaju zaostala su daleko od onih muškaraca. Počela se voditi politika spolova, pa se mjesta i plaće ne podijeljuju po sposobnostima i stručnoj kvalifikaciji, već po spolu.

Prave se prepreke i pregrade, kojima se točno odreduje posao ženama i muškarcima. Tako često vidimo ženu sa svima kvalifikacijama i sposobnostima, koja radi posao koji tome ne odgovara. Na prste bismo mogli nabrojiti žene, koje zauzimaju više i unosnije položaje; gotovo ih nema.

Kriza koja je nastala u privredi ruši se u prvom redu na privatne namještenice. Sa redukcijom, umirovljenjem, pogođene su u prvom redu žene. Tako je pred ca dvije godine jedan ovdašnji novčani zavod otpustio sve svoje ženske namještenike. Nitko ne pita kamo će te žene? Tko će im dati kruha? Ne vodi se računa o tome, šta će te žene, koje su pokazale da su u poslu isto tako vrijedne i sposobne kao i muškarci, koje su voljne da dobro i zlo s njime dijele, nemaju li one s obzirom na svoju zaradu i obveze prema drugim licima bila to porodica, braća, roditelji, djeca itd. U vrlo malom postotku žive same od svoje zarade, a još je manje onih koje rade iz luksusa.

Nezaposlenost se neće smanjiti niti ukloniti, ako se zabrani ženi da zaraduje, jer od nezaposlenosti strada i muškarac i žena. To potvrđuju i statistike javnih burza rada preko kojih traže zarade i muškarci i žene. Otpuste li se žene, to će se broj neuposlenih samo prenijeti, i to na taj način, što će se broj neuposlenih mušaraca smanjiti, a broj neuposlenih žena uvećati. Na taj način stvara se socijalna nepravda prema jednom dijelu ljudske zajednice.

Isključenjem žene iz rada oduzimlje se istoj pravo na život, jer se samo od rada i zarade može živjeti, a na to ima pravo svaki čovjek bez obzira kojemu spolu pripada.

Žene privatne namještenice treba da imaju dobro u vidu i da vode računa o tome, što se sada sprema državnim službenicama. Poznato je da se ljudi rado povađaju za novim idejama, pa nije isključeno da će se za primjerom države povesti i privatne ustanove.

Dužnost je žena, da se zbiju u guste redove i da se organizuju ne samo u svoje stručne organizacije, nego i u ženske organizacije, koje imaju za cilj da brane i štite žene i njihove interese, pa da zajedničkim silama ustanu na obranu već stečenih prava i da tim silama izvojšte sva prava, da budu u najskorije vrijeme u svakom pogledu posve ravnopravni članovi društva.

Na svršetku te studijske konferencije naglasila je g-đa Dr. Mira Vodvařka — Kočonda da smo sva ta pitanja svestrano obradili u cilju, da ih uputimo onima *koji bi isto mislili kao i mi,* da imaju vremena misliti o tome i zadupsti se u taj teški problem, da poznaju sve bolne posljedice kojima bi urodila predložena redukcija.

Čita rezoluciju koju svi jednoglasno prihvaćaju.

Budući da se *u cijeloj našoj državi* kupe potpisi na ovu rezoluciju, poziva pretsjednica sve žene bez razlike staleža i namještenja, da potpišu spomenutu rezoluciju koja će se predati kr. vladi u Beogradu.

Nakon vrlo zanimljivih prijedloga g-đe Milčinović koja zahtijeva da se svi govori otštampaju u brošuri, raspačaju u publici i pošalju nadležnim vlastima, prijedloga g-đe Popović i drugih gospođa razišao se ogromni skup žena. Konferencija je ostavila najdublji dojam na prisutne i ulila im nove nade da će ta dokumentovana razlaganja pokolebati nadležne vlasti u izvodenju namjeravane redukcije žena.

S. R.

Zborovanje v Ljubljani

V Ljubljani je bilo 11 marca t. l. veliko zborovanje, ki sta ga sklicali Jugoslovenska ženska zveza in Zveza delavskih žen in deklet. Za zborovanje so žene, posebno pa članice »Ženskega Pokreta«, razvile dobro agitacijo z razdeljevanjem letakov, ki so s kratkim ali krepkim tekstom pozivljali delovne žene na zbor. Letaki so se glasili: »*Žene, zdramite se! Kršijo nam naše bistvene pravice. Jemljejo nam delo in kruh. Matere, vaše hčere čaka brezupna bodočnost; od žene zahtevajo, da se odreče družini ali poklicu. Ali imamo tudi me pravico na življenje polnovrednega državljana, ali je nimamo*«.

Na tako pripravljen zbor je prišlo okolo 500 žen in deputacija delovnih žen iz Maribora. Zbor je otvorila in vodila gospa *Franja Tavčarjeva.* Prva je govorila gospa *Olga Grahor-Škerljeva* za ljubljansko sekcijo Zveze akademsko izobraženih žen. Ona je predvsem poudarila, da je zveza iz dveh vzrokov proti redukciji žen: najprej

zato, ker se z redukcijo krši član 19 ustave, ki določa, da so »sva zvanja u svim strukama državne službe podjednako dostupna pod zakonskim pogodbama svim državljanima«, a ustavno zajamčenih pravic ni mogoče odpraviti s pooblastili ministrom. A drugi vzrok je v tem, ker za redukcije ne obstoji stvarna potreba. Potem je govornica ugotovila, da v naši državi nikakor ni preveč akademsko izobraženih ljudi v službah, nasprotno, primanjkuje jih. Dalje je rekla, da niti državni niti privatni nameščenci, dokler so mladi, nimajo dovoljno dohodkov, da bi z njimi sami ustanovili in vzdrževali rodbino, in zato mora žena s svojim zaslužkom pomagati pri vzdrževanju rodbine. Ako se vzame ženi možnost zaslužka, bo s tem v mnogih slučajih onemogočen zakon, in mladi ljudje bodo prisiljeni na celibat. Posledice prisiljenega celibata so pa naravnost katastrofalne: prostitucija, konkubinati brez otrok, a ako se sklene zakon, bo le malo otrok. Potem je nadaljevala:

»Ne glede na materijalno vprašanje moramo upoštevati tudi *duhovno plat* zakona (braka). Tam, kjer tudi žena služi, je možu v zakonu enakovredna tovarišica. Tak zakon je navadno sklenjen iz ljubezni, iz notranje potrebe. Ako bo ženi odvzeta možnost drugačnega zaslužka, se bo pogosto poročila samo iz materijalne potrebe, brez ljubezni in brez posebnega veselja do zakona. Druga kvarna posledica bo od splošnem padcu ekonomskega standarda padec *kulturnega* standarda tiste plasti našega naroda, ki je še najbolj izobražen. Naloga prosvetne politike bi morala biti, da kulturni nivo naroda dviga, a ne da ga niža. Prizadete rodbine bodo nehale biti kulturni konzumenti, ker za zadostitev kulturnih potreb ne bo sredstev. Pri inteligenci je važno še to, da bo *kulturna tvornost* padla, ker ob prevelikem delu za golo življenje ni mogoče še samostojno ustvarjati. Štednja gre torej tudi na račun kulturnega nivoja našega naroda.

Komu naj redukcije koristijo? Baje brezposelnim moškim, da pridejo do dohodkov in bodo mogli ustanavljati rodbine. Ob naši prejšnji ugotovitvi, da mlad državni uradnik s svojimi prejemki sam ne more vzdrževati rodbine, postane ta korist iluzorna. In kdo se bo umaknil tem mladim ljudem? Prav tako mladi ljudje na pričetku svojega dela, ki ga opravljajo z mladostnim entuzijazmom in ki še niso definitivno nastvaljeni in jim zato ne gre penzija. To se pravi namestiti mladino na račun le pet do šest let starejših, še prav tako mladih ljudi. In kdo jamči tem novo nastavljenim, da jih čez pet ali šest let ne doleti ista usoda v korist naslednji generaciji? To je igranje z mladino, z njenim veseljem do dela in življenja, zapravljanje duševnih bogatstev mladine, ki si ga noben narod ne more privoščiti, pa naj bo denarna štednja še tako velika. Brezposelnosti ni mogoče odpraviti z redukcijami. Tak predlog, prav na škodo žen, je mogel nastati samo v možganih moža, ki ni premislil kakšno škodo lahko povzroči taka štednja ali pa ki mu je žena samo igrača ali pa udobnost pri domačem ognjišču, ne pa resničen človek, ki ima isto potrebo in zmožnost za polnovredno življenje in samostojno, odgovorno delo. Ker so večja polovica našega naroda žene, se človeku usili vprašanje, ali imajo takšni ljudje pravico urejati življenje celega naroda? Za nas je obenem še en dokaz, da moramo žene zahtevati enakopravnost v političnem življenju.

Kaj naj se torej zgodi za omiljenje brezposelnosti? Zveza akademsko izobraženih žen predlaga sledeče: izpolnijo naj se vsa prazna mesta; upokoje vsi, ki so za upokojitev zreli in na njihovo mesto naj se namestijo mladi ljudje; sistemizirajo naj se nova mesta tam, kjer so potrebna. Prepreči naj se resnično, ne le dvojno, ampak celo desetkratno zaslužkarstvo v isti osebi, in kar najenergičneje in odločneje naj se izvaja zakon proti korupciji. Tako bo mogoče odpraviti, ali vsaj zelo omiliti brezposelnost, in z resničnim onemogočenjem korupcije bo najbrže dobila država tudi večje dohodke. Najodločneje pa zavračamo vsako štednjo na račun človeških pravic žene, na račun rodbine, mladine in kulturnega nivoja naroda«.

Za *Zvezo delavskih žen in deklet* je govorila gospa *Rakovčeva Marija,* ki je med drugim rekla sledeče:

»Potrebno je napraviti vsako leto statistiko za koliko človeških rok je napredovala tehnika, in v enakem razmerju bi se moral skrajšati delovni čas. Dokler merodajni pri nas in drugod ne spoznajo te edino prave ureditve človeške družbe, bo vse prizadevanje odpraviti brezposelnost samo kaplja v morje, pa če tudi vse žene vržejo na cesto. Vedno bolj bo rastla brezposelnost, širili se bodo ropi in tatvine, delamržnost in prostitucija. Gospodom v parlamentu svetujemo združene žene, da si ne belijo glave z vprašanjem, kateri spol ima pravico do dela. Svet je ustvarjen za vse ljudi, ki nimajo le pravice, temveč tudi dolžnost, da mora vsak človek delati. Današnja družba je zelo čudno urejena. Pravijo, da mora mož delati in skrbeti za ženo. Dokler žena res dela samo za moža, je to tudi njegova dolžnost. Kakor hitro pa rodi otroka, začne delati za človeško družbo, ki bi morala biti toliko pravična, da ji prizna vsaj toliko, kolikor vsakomur, ki si s trdim delom služi kruh.

Koliko more in koliko hoče mož skrbeti za

ženo, za to imamo predobre izkušnje. Danes večina mož zasluži tako malo, da niti sebe ne more pošteno preživeti in se ženi zato, da bi mu žena s svojim delom in zaslužkom pomagala. Ako pa zasluži toliko, da bi lahko sam s svojim zaslužkom vzdrževal rodbino, kje imamo zakone, ki bi ga k temu prisilili? Ako mož hoče, lahko zapravi celo svojo plačo, a ženo še pretepe, ako mu to očita«.

Za uslužbenke poštne-telegrafske stroke je govorila gospa *Horvatova*. Ona je najprej v splošnem govorila o slabih posledicah nepravične redukcije, ki se pripravlja, pa je potem posebno govorila o poštno-telegrafskih uslužbenkah tole:

»V poštno-telegrafski stroki so panoge, ki jih vrše izključno samo ženske. Zaposlitev moških v telefonskih centralah si sploh ni mogoče predstavljati. *Danes je poverjena blagajniška služba v naši stroki skoraj izključno ženam, ker so merodajni faktorji prišli do prepričanja, da smo vestne in zanesljive.* V poštno-telegrafski stroki ni potrebna nikakšna redukcija, ker ni niti enega moškega, ki je dovršil poštno-telegrafsko šolo, ki bi bil nezaposlen. Uredba, ki jo je sprejela Narodna skupščina za poštno-telegrafsko službo, določa sledeče razmerje med moškimi in ženskimi uslužbenci: z nižjo šolsko izobrazbo 30% žen, s srednjo izobrazbo 25% žen in z višjo 10%. Ta razdelitev je skoz in skoz nepravična, ker se doslej ni pokazalo, da žene manje vestno opravljajo službo kakor jo opravljajo moški«.

Govornica potem dokazuje, kako malo žen je zaposlenih v železnički službi, in na področju ljubljanske direkcije je zaposlenih samo 2% žen. Poudarja še to, da so bile v obeh strokah reducirane že l. 1927 vse poročene uslužbenke, ki niso imele pravice do penzije. Opozarja na § 5, točka f pravilnika iz 1931 l. za prometno osobje železnic, ki pravi: »Ženski uslužbenci mogu se primati u službu državnih saobraćajnih ustanova kao telefonistkinje i telegrafistkinje u centrali, kao blagajnice bileta i kao daktilografinje«. S to določbo je omejen sprejem ženskih uslužbenk in se sprejemajo samo one z nižjo srednješolsko izobrazbo. V ljubljanski železniški direkciji je zato nameščena inženirka kemije kot dnevničarka z minimalno plačo.*

* Opomba uredništva: tudi pri drugih direkcijah so takšni slučaji in v ministrstvu samem. »Ženski Pokret« v Beogradu je že lansko leto predal ministrstvu za promet memorandum, v katerem je zahteval, da se ta paragraf uredbe izpremeni tako, da bodo žene stalno nameščene tudi na takšnih mestih, za katera se zahteva akademska izobrazba. Ta predlog je že sprejet od ministrskega sveta in bo predložen parlamentu, da ga odobri — vsaj tako je obljubil gospod minister.

V imenu učiteljic je govorila gospa *Vodetova Angela*. Ona je rekla:

»Da bo učiteljska stroka pri redukcijah najbolj prizadeta, napoveduje že dejstvo demontiranja učiteljskih šol za žensko mladino. Tisti, ki smatrajo to za potrebno, ne pomislijo na dalekosežne posledice tega koraka: ženi zapirajo vrata do tistega poklica, ki najbolj odgovarja njenem bistvu. To ne pomenja samo redukcijo in celibat, to pomenja, da hočejo pognati ženo nazaj na pot njene srednjeveške Golgote. Mnogim reakcionarjem je brezposelnost dobrodošla pretveza, da morejo dati duška odklonilnemu stališču napram našem stremljenju po enakopravnosti. Po njihovih trditvah je žena v poklicu zakrivila dvojno zlo: krizo družine in brezposelnost«. Govornica potem dokazuje, kako so te trditve absurdne in končuje svoj govor s sledečimi besedami: »Na zborovanju poklicnih žen v Beogradu so ugotovili, da je v naši državi pol miljona za osnovno šolo godnih otrok, ki ne posečajo nobene šole. Ali ne bi bilo bolj umestno, da bi se brezposelnim učiteljicam dalo kruha z namestitvijo na šolah, ki bi jih morali ustanoviti za te otroke, ne pa z reduciranjem zaposlenih? Kajti redukcije v učiteljskih vrstah pomenijo štednjo na račun kulturnega nivoja naroda. Mislim, da govorim v imenu vseh žen v poklicu, da odklanjamo redukcijo tudi iz načelnega vidika: stremimo za dosego politične in socijalne enakopravnosti, zato se bomo vedno borile za prvi pogoj te enakopravnosti, a to je pravica do dela, ki prinaša ženi gospodarsko neodvisnost, brez katere je vsaka enakopravnost iluzorna«.

Potem je bila prečitana rezolucija, ki je bila soglasno sprejeta in lepo uspelo zborovanje zaključeno.

*

Žene Splita o redukciji žena iz državne službe

18 marta o. g. održala su mjesna ženska društva protestni sastanak povodom donošenja odredaba o redukciji žena iz državne službe.

G-đa Gjadrov, kao delegat J. ž. s., iznijela je historijat borbe Jugoslovenskog ženskog saveza protiv ovih reakcionarnih mjera, koje prijete ženama i apelovala na splitske žene da se pridruže tom protestu.

Dr. Arnautović-Mikačić održala je iscrpni aktuelni referat: »*Zašto je žena ušla u privredni život*«. Zatim je g-đa *Brajša* promotrila ovu mjeru s roditeljskog gledišta u svom referatu: »*Budućnost naše ženske omladine*«. Navela je kakve bi sve moralne i materijalne posledice donijelo ženskoj mladeži ovo otimanje zarade postignute vlastitim osposobljenjem i radom. Istakla je kako će za ženu biti sad mnogo važniji rad u privat-

nim novim zvanjima i to onim gdje ona može biti sama sebi šef (raznim zanatima, trgovini itd.) da ne snosi uvijek žalosnu sudbinu izrabljivane jevtine radne snage, ili pak da u pomanjkanju miraza i zarade ne snizi nivo braka na čistu prostituciju. Iza interesantne diskusije, g-da Gjadrov pročitala je rezoluciju, koja je bila prihvaćena uz burno odobravanje.

Referat g-đe dr. Arnautović-Mikačić donosimo u sledećem:

»Ako premotrimo kroz historiju ženu na privrednom, kulturnom i socijalnom polju, vidjećemo da je pravo jačega, koje je žene tijekom vijekova držalo u mračnjaštvu, daleko od prave kulture i od svijesti o vlastitom značenju u privredi, učinilo od nje neaktivnu lutku rokokoa i feudalnu damu baroka, čiji se ostaci još i danas vide u tipovima žena visokog društva.

Ipak već davno, rekla bih od pamtivijeka, postojala je i žena radnica najnižih i najbijednijih krugova, koja je u najnapornijem fizičkom radu zaradivala svoj kruh i bračnom drugu pomagala u mukotrpnom izdržavanju obitelji, ali nesvijesno da i ona sudjeluje u privrednom životu. Usled promjena u privrednom sistemu, koje su pripadnju žene u patrijarhalnoj jeretici prenijele na industriju, ušla je i ona u javni način privredivanja i to najprije kao manuelna radnica.

Žena intelektualka, koja je počela da misli o položaju svog spola, javlja se relativno vrlo kasno. Ipak te pionirke pod svojim socijalnim impulsom osjetile su potrebu da sebe moralno i kulturno izdignu, da uzmognu pomoći milionima onih, koje uslijed teškog položaja stradaju. Borbe tih pregaoca bile su teške, kao što je teška svaka borba protiv tisućljetnih ukorjenjenih tradicija i zabluda u mišljenju. Trebalo je krčiti nove puteve, dokazati vlastitu sposobnost na svim poljima da se ukine predrasuda o ženinoj inferiornosti, o njezinom dizinteresovanju i nepotrebnosti u javnom životu.

Razvitkom industrije dolazili su na tržište novi milioni ženske radne snage, koja je uz dječju bila uvijek izrabljivana duljim radom a slabijom nagradom, pak je u početku, u pomanjkanju svih socijalnih mjera, žena, naravski kao fizički osjetljivija, uz djecu, najviše zbog toga stradala. Tekom vremena žena je afirmirala lagano pravo svoje ličnosti na rad i zaradu, kao i sposobnost u svim intelektualnim zvanjima razvijajući svoj prirođeni socijalni instinkt uzajamnog pomaganja onih koje su tu pomoć najviše trebale, i tako davala vlastiti pečat savremenoj kulturi.

Ipak je najjači impuls ženinom uvlačenju u privredni proces i ubrzano poboljšanje njenog socijalno-ekonomskog položaja dao svjetski rat. Milioni vojnika poslati su na ratišta, a pozadina je ostala bez radne snage. Žena je obavljala sve poljoprivredne poslove i hranila zemlju, vršila saobraćajnu službu, fabrikovala municiju i krušnim kartama u bijedi ishranjivala stare i nove generacije. U tom teškom vremenu ona je prešla unakrsnu vatru iskušenja i nije podlegla, već je dokazala svoju sposobnost, pak je logično i nakon rata zadržala mnoga mjesta.

Val demokratije koji se digao iz bezbrojnih grobova ratnih žrtava prekrio je cijeli svijet, donio je nove socijalne reforme, a među tima uvelike poboljšao položaj žene, tog odličnog muškarčevog druga za vrijeme rata, koji je hrabro snosio ratne strahote ne prežuć ni pred kakvim teškim radom.

Uz sve lične žrtve i njena pregaranja žena je u napornom radu ratnog vremena osjetila radost stvaranja, lične afirmacije na svim poljima rada, uvjerila sebe i druge u svoju sposobonst. A onda milioni poginulih ostavili su svaki niz neopskrbljenih za sobom. Trebalo je pomoći ishranjivanje i odgoj djece, braće i sestara i žena je logično nastavila svoju funkciju u privrednom procesu. Jer deset do petnaest miliona poginulih u ratu ostavili su isto toliki broj žena bez mogućnosti osnivanja vlastitog doma. Trebalo je prehraniti sebe i svoje i dati smisla vlastitom životu. Žene kojima je bilo uskraćeno da nađu to osmisljenje u osnivanju porodice, našle su ga u svom ličnom zvanju i radu za druge.

Uništavanje u ratu dalo je mnogo privrednog poleta pridizanju nakon njega, pa je tražena podjednako kao i muška i dobro afirmisana ženska radna snaga u svim zvanjima. Nakon tolikog dobro uspjelog rada napokon je žena svugdje sretana s povjerenjem u školi, administraciji i bolnici kao i u tvornici i privatnoj službi. Rezultat je bio da se u studije ženske djece ulagalo jednako troška i truda kao i za muške, te da su intelektualni i činovnički brakovi bili sklapani na osnovu zarade oba bračna druga.

Vremena su postojala opet sve to teža. Poratni prosperitet gomilao se u rukama pojedinaca, dok su široke mase osiromašavale. Ukoliko je dnevni život postojao teži, toliko je zarada žene radnice, podjednako manuelne kao i intelektualne, postajala za familiju sve aktuelnija.

Osiromašene široke mase nisu mogle više da nabavljaju nužne artikle, a to je dovelo do zastoja u privrednoj produkciji. Pojavila se opet kriza kao i mnogo puta ranije u historiji, samo ova se širila u nezapamćenim dimenzijama povećavajući dnevno milione nezaposlenih. Sve protumjere smanjivanja nadnica, obaranja plata, redukcije, pa carinska ograničenja samo su sniža-

vala životni standard i platežnu moć masa, što je opet, logično povećavalo krizu.

Očaj masa dovodio je sobom nove pokušaje natražnjačkih mjera valjda u misli da će to vratiti i prosperitet negdašnjeg vremena. Reakcija se javila u raznim formama i na raznim krajevima svijeta uništavajući postepeno poratne socijalne reforme, kao da su milioni ratnih žrtava uzalud poginuli.

Prva je stradala žena. Jer široke mase ne shvatajući sadašnji komplikovani proizvodni proces, tražili su razlog krizi i našli ga mudro se sjetivši, da su danas žene u javnom životu, a nisu bile u dobrim starim vremenima, pak su lažički zaključili »žene su krive krizi«. Zar su uistinu žene krive što u svijetu ima 30 miliona nezaposlenih? Zar su uistinu žene krive što su sva dobra sakupile ruke pojedinaca, a široke mase stradaju u nemaštini? Zar su žene krive što je na jednom mjestu nastala hiperprodukcija dobara, što su željeznice ložili pšenicom, mlijeko lijevali ulicama, kavu bacali u more, dok su ljudi te iste zemlje bili neuposleni i gladovali? Tako mogu misliti jedino neupućeni i djetinjasti ljudi, koji naravski često sačinjavaju snobovski veliki dio javnog mišljenja, ali nemaju uza se bez obzira na spol nijedno istinsko kulturno biće, koje je malo dublje o tome promozgalo.

Kriza je zahvatila cijeli svijet i odrazila se u našoj, makar pretežito agrarnoj zemlji, stvarajući danas oko 350 hiljada neuposlenih. U namjeri da pomogne nezbrinute, mjerodavni faktori hvalevrijedno se laćaju mnogih mjera. Nažalost neke od tih mjera su samo popularne, ali nikako socijalne.

Nema sumnje da je redukcija žena iz državne službe vrlo popularna u širokim krugovima, ali je zato u svojoj biti asocijalna. Jer da se napokon dotaknemo toga pitanja, koje nas je ovdje sakupilo, zar je to socijalna pravda stradanje jednih zamijeniti stradanjem drugih, i zar će to prebacivanje neuposlenosti sa jednih na druge moći da i najmanje smanji broj od 350 hiljada naših neuposlenih, pa da se i svih trideset do četrdeset hiljada žena uposlenih u državnoj službi izbaci? To bi značilo stvoriti analogni toliko veliki kadar neuposlenih žena i to onih koje su tolike godine vršile svoj posao sa ambicijom i zanosom prve veće feminističke generacije na djelu, te prema vlastitoj zaradi osnovale i uredile život svoj i mnogih na njih upućenih bića. (Naravski da niko od nas nije protivan izbacivanju nesavjesnih bez obzira na spol, i žalosno je samo što su takvi bili tolerisani). Prema ženinoj zaradi sređen je i studij braće, sestara, život djece i familije. Izbaci li se sad hiljade uposlenih žena na ulicu, nemoguće je dalje voditi ove brakove koji su kod današnjih plata bili omogućeni jedino i ženinom zaradom; nemoguće je odgajiti djecu i vršiti sve obaveze, koje su preduzete prema zajednici. Ova bi mjera značila samo ukidanje jednog neuposlenog kadra, da se stvori drugi, samo mnogo teži. Za državu iskrsava važno pitanje odgoja novih generacija, koje su već na svijetu, dok se kod onih koji bi imali biti uposleni radi samo o eventualnom stvaranju familije i to hipotetske, kao što je hipotetska mogućnost stvaranja familije kod današnjih niskih plata samo muževljevom zaradom.

S druge strane, žene bačene na ulicu postaće u privatnoj službi oštar konkurent uposlenim muškarcima i nudenjem svojih jednako visokih kvalifikacija uz nižu cijenu radne snage, izbaciće ih u armije neuposlenih sa svim posljedicama po život njihove familije i naše zajednice uopće.

Zar je uopće toliko žena uposlenih da su te mjere opravdane i zar nema mnogo zvanja koja ženi nisu pristupačna? Nije li ona u državnoj službi isključena iz svih visokih položaja? Udata žena, državni činovnik, i njezina djeca nikad ne padaju na teret države, ni prije ni poslije muževljeve smrti, niti djeca po njoj uživaju privilegije doplatka i ostale. Zar nije više u interesu države kao poslodavca kad dvoje bračnih drugova svaki radi svoj posao s cijelom energijom, nego li kad muškarac prisiljen da za minimum egzistencije pokriva dva do tri mjesta radi na svakom s polovinom ili čak trećinom svoje energije? Čemu ta ograničenja za dvoje uposlenih ljudi u braku? Nije li to isto kad dva uposlena brata, koji će možda doživotno ostati neženje (uprkos poreza na neženje) imaju pravo na svoj rad i zaradu? Zašto da dvojici bračnih drugova budu prinadležnosti smanjene, zar možda ljudi u braku manje jedu ili pak žena može da živi od 140 dinara doplatka? K tome ljudi u braku odgajaju državi djecu i zato trebaju više, a država bi imala da ih pomogne u tom teškom nastojanju i omogući im pristojno odgajanje, jer je to u njezinom interesu. Zar je uistinu u interesu države da pomaže prostituciju, rastavu i konkubinat čemu jedino može ova mjera da u očaju vodi?

Intelektualna žena radnica ušla je u privredni život na temelju kvalifikacija stečenih dugim i skupim studijama pouzdavajući se u ustavom zagarantovano pravo rada i zarade. Pod istim uvjetima ulagala je i ženska omladina u svoj studij trud, a često i zdravlje i u ovo doba svaku škrtu paru, a njihove molbe za namještenje kako izgleda više se i ne spominju. Zar je to uistinu socijalna pravda koja traži za sve ista prava i dužnosti?

Zašto se u javnosti nije nikad ustalo protiv toga, da žene radnice vrše teške fizičke poslove kao proste radnice na pr. služavke? Zašto ih u tom teškom, slabo plaćenom radu ne priječi njihov materinski poziv, a zašto da to priječi samo intelektualku, čiji je rad mnogo lakši od rada manuelne radnice?

Zar udata žena ne privređuje u braku skupa sa svojim drugom, kao seljakinja u polju, kao žena trgovca u dućanu i kao obična radnica — a sve zato, što on sam ne može da dovoljno zaradi za familiju — pa zašto da to bude uskraćeno samo ženi intelektualki?

Plaća nije nikakva milostinja, već nagrada za izvršeni rad. Zato država kao poslodavac ima da se stara za stručnu spremu stečenu kvalifikacijama i za vrijednost pojedinca, a ne za pitanje spola.

Ako vrijeme diktuje prinašanje žrtava pojedinaca za dobro države kao zajednice i da se poduzmu istinske socijalne mjere, svi smo za to. Samo neka te uistinu socijalne mjere pogode u prvom redu one »prezaposlene tj. one koji imaju više uposlenja dok drugi nemaju nijedno. Neka pogode one koji sabiru rentu, tantijeme, režu kupone, a da ni prstom ne maknu, a ne one koji rade. Pak kad ispravno socijalno postupajući dođemo do činovničkog kadera, neka se reduciraju nesposobni, nekvalifikovani za svoje mjesto i ekonomski imućniji bez razlike na spol i nadasve bez protekcije.

Kad svega toga još nema, neka se ne započinje ovim asocijalnim mjerama, neka se od nas ne traže žrtve koje nisu opravdane.

Kad se sprovedu istinske socijalne mjere postepeno od ekonomski najjačih — pa kad dođe red na nas (ako dotle bude trebalo ići) mi ćemo skrušeno pognuti glavu i prinijeti obol naše žrtve za dobro naroda i države, za koji mi i dajemo našu snagu, kao kvalifikovane radnice i kao majke čija će djeca kad ustreba dati i žrtve za dobro zajednice. Ali kad smo od toga još vrlo daleko, mi protestujemo odlučno protiv uskraćivanja ustavom zagarantovanog prava žene na rad i zaradu, — pogotovo intelektualne žene radnice, jer je ona svojim radom nužni stup kulture i javnog života, — i protiv asocijalnih, nesavremenih mjera njenog izbacivanja iz privrednog života.

Šta kažu naše žene?

Rezolucije.

U prošlome broju, pod istim natpisom, objavili smo dve rezolucije: prva je bila predložena od „Ženskoga pokreta“ u Beogradu, a usvojena i od Jugoslovenskog ženskog saveza i Udruženja univerzitetski obrazovanih žena; druga je bila rezolucija „Ženskoga pokreta“ iz Sarajeva. Danas donosimo i ostale rezolucije.

Zagreb. Na konferenciji u Zagrebu je bila s nekim izmenama primljena rezolucija, koju smo objavili kao beogradsku rezoluciju. Izmene su sledeće:

Među predlozima, koji su uneseni da se stvori mogućnost omladini da se zaposli u državnoj službi, izostavljene su u Zagrebu tačke 2 i 4. Kod tačke 1 dodato je na kraju: „i službenici koji su navršili zakonom propisane pune godine službovanja“. A u tačci 3 izostavili su poslednju rečenicu.

Split. Bez izmene primljena rezolucija beogradskog „Ženskog pokreta“.

Sarajevo. „Ženski pokret“ iz Sarajeva nam javlja da je prikupljao potpise na beogradsku rezoluciju.

Ljubljana. Na zborovanju v Ljubljani je bila sprejeta sledeča rezolucija:

1. Oblasti naj z vsem vplivom preprečijo, da bi se protiustavno reševala brezposelnost na škode žen, zaposlenih v državnih, samoupravnih in privatnih službah (čl. 19. ustave).
2. Zabranijo naj se redukcije in sistemiziranje službenih mest po spolu.
3. Določi naj se maksimum dohodkov.
4. Odpravijo naj se vse sinekure in vsa plačana častna mesta.
5. Najodločneje naj se preneha vsa protekcija, ki danes posebno kvarni upliva na javno življenje.
6. Ukinejo naj se vsi specijalni honorarji za delo, ki se vrši med uradnimi urami.
7. Prepreči naj se, da ena oseba vrši več poslov in prejema večkratne plače, dočim drugi nimajo nobene zaposlitve.
8. Razbremene naj se prezaposlene osobe v uradih in v šolah.
9. Vzporedno z napredkom tehnike naj se skrajša delovni čas.

Косовска Митровица. Поводом законског предлога новог финансиског закона да се у

интересу штедње, а ради ублажавања кризе и незапослености, уклони извесан број жена из државне службе — државне чиновнице свих струка из Косовске Митровице, окупљене на састанак 6 овог месеца, налазе да би овакав поступак надлежних могао да нанесе тешку неправду многим нашим исправним чиновницама; и док би једни који чекају на службу били задовољени, други би били доведени у безизлазан положај, па су донеле овакву резолуцију:

1) Ако би већ, као најбољи лек за ублажавање кризе и незапослености, била призната редукција државних чиновника, никако се при редукцији не би смело за критеријум узимати пол државног чиновника, већ само квалификације, способност и савесност у вршењу дужности.

2) Пре него би се приступило редукцији, морало би се, у име социјалне правде, одузети огромни и многобројни хонорари и дијурне које поред своје редовне плате, као споредне принадлежности, примају многи виши државни функционери.

3) Да се у случају редукције државних чиновника, пре наших жена уклоне из државне службе сви странци, којих је, из дана у дан, све више у нашој земљи.

4) Ако је потребна редукција, онда нека се уклоне из државне службе само неквалификовани и несавесни државни чиновници, са чијим се именима свакодневно сусрећемо по дневним листовима у вези са разним аферама почињеним на штету државне касе, свесно или несвесно, па били они мушког или женског пола.

5) У случају да се уклоне из државне службе жене, чији мужеви имају добре плате, исто тако да се уклоне из државне службе и они мушкарци, чије су жене у мираз донеле велика богатства

6) Да се приликом ревизије места која су попуњена женским особљем, провере тачно и верно стварни приходи њихових мужева, као и сигурност њиховог положаја, да се не би гурали у оскудицу једни ради задовољења других.

7) И најзад, да у комисију, која би имала да изврши ову ревизију места, уђу и жене.

Сматрајући да би овакав поступак надлежних ишао на штету достојанства и морала наших жена, што би могло имати много теже последице за породицу и друштво, а следствено тиме би штетило и наше националне интересе. Придружујемо се протесту свију чиновника женског пола и очекујемо правилно решење по овоме питању.

Жене државни чиновници
из Косовске Митровице.

Rijetko odlikovanje

Gđa Any Papailiopulos, sestra pomoćnica, dobila je u junu 1933 orden „Florence Nightingale". Taj orden podjeljuje „Internacionalna liga crvenih krstova" u Parizu za naročite zasluge jedanput u četiri godine, a natjecati se mogu diplomirane sestre pomoćnice iz svih država svijete i one žene koje su se posvetile za vrijeme rata njezi bolesnika i stekle u tom pogledu izvanredne zasluge. Prijedloge šalju nacionalni crveni krstovi. Od 35 sestara pomoćnica iz 24 države u godini 1933 dobila je to rijetko i visoko odlikovanje sr. Any Papailiopulos. Radujemo se tom velikom odlikovanju koje je sr. Any svojim dugogodišnjim i požrtvovnim radom u ratu i miru potpuno zaslužila, pa joj od srca čestitamo.

R.

Rad zagrebačkog ženskog pokreta na selu

Ženski pokret stavio je u program svoga rada među ostalim i rad na selu.

Jedna činjenica naročito potpomaže tu akciju. Diplomirane sestre pomoćnice (Higijenski zavod u Zagrebu) polaze u sela i drže tamo domaćinske tečajeve u kojima poučavaju žene u kuhanju, kućanstvu, higijeni i u svemu što je potrebno ženi u domu i porodici. One sistematski unose pomalo kulture u naša sela. Taj rad je od zamašne i neprocenjive vrijednosti.

Ženski pokret je našao u našim sestrama pomoćnicama najbolje i najpripravnije pomagače za svoj rad. S velikim razumijevanjem pripravljaju nam put i priređuju teren na selu za naš feministički rad. Jer sasvim je drugo, kad dođu nepoznate žene u selo, da rade na prosvjećivanju, a drugo, kad netko, tko uživa ugled i simpatije sela — u našem slučaju sestra pomoćnica — pripravi selo za naš dolazak i već à priori zagrije selo za naša predavanja. Tu nestaje one ukorijenjene sumnjičavosti našeg seljaka prema ljudima, koji k njima dolaze iz grada, nestaje onih

obično potajnih pitanja: što hoće i traže od njih ti muškarci odnosno te žene? Da nemaju kakvih prikrivenih namjera? Kod publike ovakova mentaliteta vrlo je teško uspjeti i zato je važno da se ta publika unaprijed obavijesti o akciji.

Dosada je Ženski pokret održao tri predavanja na selu. U Jasenovcu, gdje nam je s jedne strane pripravio teren poznati agilni socijalni radnik liječnik dr. Spasoje Madirazza i njegova supruga, a s druge strane gđa Any Papailiopulos, sestra pomoćnica. Govorila je gđa Danica Bedeković o temi „I žena je punopravni član ljudske zajednice". Kratko vrijeme iza toga osnovan je u Jasenovcu „Ženski pokret" koji već danas broji 45 članica većinom seljanki. Pretsjednica i potpretsjednica su seljanke, a tajnica je gđa Nada Madirazza čijoj se energiji ima u prvom redu zahvaliti što je Ženski pokret u Jasenovcu sproveden u život.

U Mraclinu gdje je sestra Any, koja tamo drži domaćinski tečaj, pripravila dva sastanka, govorila je na jednom sastanku dr. Slava Rastovčan o „Dužnostima žene kao domaćice, majke, supruge, kćeri", a na drugom dr. Angelina Mojić-Ivanović o temi „Kakav bi trebao da bude položaj žene u državi". U Mraclinu su seljanke već organizirane u društvo pod imenom „Žensko društvo za čuvanje i unapređenje narodnog zdravlja". Treba reći da su seljanke vrlo zahvalna publika. Slušale su i pratile s najvećim zanimanjem sva rezlaganja, a iz razgovora s njima vidi se kako bistro shvaćaju i ispravno ocjenjuju današnji položaj žene.

Prema dosadanjim našim iskustvima i prema dobronamjernim savjetima iskušanih socijalnih radnika na selu, većinom liječnika, može se samo u naprednim selima govoriti odmah o čisto feminističkim temama. U većini sela biće potrebno da se govori najprije o ženskim pitanjima sasvim općenite prosvjetno-odgojne naravi, pri čemu se mogu uvijek uplesti feministički momenti, a onda tek mogu se propagirati feminističke tendencije. Jedno predavanje svakako ne dostaje, potrebno je njih više. Najkorisniji bi bio možda ciklus od koja tri predavanja koja bi se održala kroz tri dana. Ta predavanja, povezana jednom idejom, morala bi ostaviti dubok dojam u slušateljicama.

Razumije se da način i stil predavanja moraju potpuno odgovarati nivou slušateljica i slušatelja. Naročito se treba čuvati internacionalnih riječi kojima inače obiluje naš govor. Ali jednako se ima čuvati i pustih fraza i plitkih sentimentalnosti, jer kako seljanke ne znaju za fraze i nemaju kraj svog napornog rada vremena za sentimentalnosti, to im najviše odgovara predavanje sa stvarnim prikazom i prirodnim načinom govora.

Zagreb. *Dr. Slava Rastovčan*

Zadružni savez žena i domaćica

Internacionalni ženski zadružni savez usvojio je na svom kongresu 1933 godine ovaj program za domaćice:

1) Priznanje ženskog rada u kući, *privatno* i *javno*, kao građansku dužnost, kojim se stiče ravnopravnost.

2) Osiguranje životnih uslova za domaćicu posredstvom *državnog* i *privatnog* zadružnog osiguranja.

3) Učestvovanje žene u svim istraživanjima primjenima u socijalnom i ekonomskom položaju žena, naročito s obzirom na ženu potrošača.

4) Nastavu domaćinstva s primjenom savremenih tehničkih i ekonomskih metoda. Usavršavanje domaćinskih poslova u pravcu veće efikasnosti i jače zaštite ženinog zdravlja.

5) Učestvovanje žene u ustanovama, koje se bave reformiranjem stanovanja, naročito u građevinskim zadrugama.

6) Saradnja sa opštinskim i zadružnim ustanovama, koje mogu da pruže tehničku pomoć domaćinstvu,

7) Pravo majki i domaćica na dnevni i godišnji odmor, kako bi sačuvale zdravlje i energiju za rad.

8) Organizovanje domaćica u zadrugama za međusobnu pomoć.

9) Zakonsko priznanje zadrugama, kao ustanovama za javnu korist.

10) Moralna i materijalna pomoć zadrugama od svih javnih ustanova.

11) Onemogućiti sve mjere koje bi ugrožavale zadrugarske principe.

12) Saradnja domaćica svih zemalja za međunarodni sprazum i mir.

M. Ž.

Kongres ženskog Internacionalnog zadružnog saveza u Londonu

Ove godine održaće se krajem avgusta u Londonu kongres Saveza ženskih zadruga, na koji je pozvan i sarajevski Ženski pokret. Ali iako neće moći učestvovati u ovoj najsavremenijoj ženskoj akciji ne samo zbog materijalnih teškoća, nego i zato što se još nije učlanio u internacio-

nalni Savez, pošto ostali Pokreti u državi pa tako ni Jugoslavenska feministička alijansa — nisu još usvojili zadružno stanovište — sarajevski Ž. p. sa najvećom pažnjom prati tok priprema za ovaj kongres i preporuča ga pažnji svih svojih članica.

Ovaj kongres će imati općenito značenje, jer će se održati u zemlji u kojoj je nikao pokret proizvodačkih i potrošačkih zadruga — a specijalno, jer se sazivlje u doba najteže ekonomske depresije, koju će moći ukloniti samo naročiti napori.

Tendencije, da se zanemare interesi potrošača u korist producenta, kojoj su se pridružili učestali napadaji na zadrugarstvo — traže da se žene, kao glavni potrošači, organizuju u zadrugama, kao jedinoj mogućoj odbrani za svoje opravdane interese.

Dnevni red ovog kongresa obuhvata ove tri tačke;

1) Zašto se žene moraju interesovati za savremene ekonomske tendencije?

2) Korist i značenje internacionalnog zadružnog Saveza za žene.

3) Dalji koraci svjetskom miru.

M. Ž.

FELJTON

Žene u Americi

Po cijelom svetu raširen je mišljenje da je Amerika obećana zemlja za žene, t. j. da žena tamo i u braku i u društvu i pred zakonom uživa najveća prava, i da je američki muškarac vitez iz bajke čiji celi život je ispunjen brigom kako da učini ženi što lepši život. Šta više mnogi misle da je on u neku ruku čak podložen ženi. Mora se priznati da se američka žena nalazi prema recimo našoj ženi u zavidnom položaju, ona je dublje ušla u ekonomski, socijalni i politički život svoje zemlje, ona uživa poštovanje i obzir ali je i tamo još daleko od našeg krajnjeg ideala potpune ekonomske, socijalne i političke ravnopravnosti sa muškarcem. I tamo ona susreće na svakom koraku na našeg najvećeg neprijatelja vekovima: ukorenjene predrasude o manjoj vrednosti žene. Amerikanke same najbolje znadu. Dr. Alice Hamilton, jedini ženski profesor na medicinskom fakultetu u Harwardu, član komisije za zaštitu dece pri Društvu naroda, kaže o tome sledeće: »Istina je da američka žena nailazi kod muškarca na veliki lični obzir i poštovanje, ali ako ona hoće da osvoji koje više mesto u zvanjima ili politici, brzo će se uveriti da je njezina umišljena ravnopravnost manje više teoretska i da muškarci te domene smatraju svojim privatnim vlasništvom. Na tome polju su muškarci najogorčeniji suparnici ženama«.

Tako je dakle i u Americi, gde su žene već od prvog početka useljavanja igrale veomu važnu ulogu. Za vreme krvave borbe između bele i crvene rase, kroz puna tri veka, žene su bile oni neznani junaci, koji su novoj divljoj zemlji uspele da sačuvaju ono malo kulture što su je ponele iz staroga kraja. Kroz stotine godina žene su održavale škole po bednim daščarama, a vrlo često i po kuhinjama. Žene su se naročito istakle za vreme osvajanja divljeg zapada. Jedan historičar veli o tome: »Kada je potraga za zlatom odmamila sve muškarce iz Oregona u Kaliforniju, ostale su same žene da se brinu za domaćinstvo i da čuvaju decu. Hrabro su držale otvorene trgovine i škole i verno čuvale domaće ognjište. To je bilo doba Amazonki iz Oregona, ali te Amazonke bile su tihe, strpljive, hrabre žene. Te žene — pioniri bile su u srčanosti i izdržljivosti jednake muškarcima onoga doba«.

Neznatne škole po kuhinjama prvih doseljenika pretvorile su se danas u koledže i univerzitete, a zasluga za to pripada ženama. Dok su očevi sanjali o novim štalama i šupama, dotle su matere uporno tražile od države ili općine da se otvaraju škole i često su se morale boriti sa vlastitim muževima da dete ostane koji mesec duže u školi. S pravom se može reći da su žene udarile temelje američkoj pismenosti.

Osim poštovanja koje se sačuvalo na zapadu sve do danas, žene su na zapadu već relativno rano, već sedamdesetih godina prošlog stoleća, dobile politička prava, jednake mogućnosti školovanja kao i muškarac, pravo na imovinu stečenu u braku i pravo da i mati raspolaže sudbinom svoje dece.

Žene u Americi, svesne su svoje vrednosti, ušle su rano u otvorenu borbu za svoja prava. Već kod osnivanja Unije posle proglašenja nezavisnosti, 1787 godine tražile su žene da se unese u novi američki Ustav jednakopravnost spolova. Tu su tako inače poštovane američke žene doživele prvo razočarenje, jer njihovim zahtevima nije se naravno udovoljilo. To razočaranje bilo

*) Ženski pokret u Zagrebu priređuje u zimskim mesecima za svoje članice, radi boljeg međusobnog upoznavanja i izmene misli, čajanke sa kratkim predavanjima iz feminističkog pokreta. »Žena u Americi« je jedno od tih predavanja.

je prvi povod što su se američke žene počele sakupljati u feministička udruženja.

Drugi neposredni povod za jak feministički pokret bilo je pitanje ukidanja ropstva crnaca. Sredinom prošloga veka javlja se u Americi pokret za oslobođenje crnih robova. Na čelu ovog humanog pokreta bile su žene. Sestre Grimke (Grajmke), kćeri bogatog posednika plantaža u Južnoj Karolini, prve su oslobodile svoje robove i kao apostoli za čovečanska prava prošle su čitavu zemlju. Ovo pitanje izazvalo je u Americi građanski rat (od 1860—65), koji se svršio potpunim ukidanjem ropstva. Crnci su proglašeni ravnopravnim građanima, a žene, njihovi zagovornici, ostale su i dalje građani drugog reda. Ovo drugo razočaranje osvestilo je žene i u najširim masama i sada je počela tek jedna dobro organizovana i istrajna borba. Jak feministički pokret razmahao se po čitavoj zemlji. Žene su osvajale državicu po državicu, pri čemu je kako je rečeno zapad prednjačio, gde su u državi Wyoming već 1869 godine žene dobile pravo glasa. Do godine 1918 imale su žene u 36 država od svih 48 država, politička prava, ali tek 1918 godine primljen je konačno u Ustav feministički princip: građanska prava za sve bez razlike rase i spola.

Krivo bi bilo mišljenje da su Amerikanke time postigle svoj cilj. Iako žene već decenijama uživaju politička prava vrlo malo aktivno sudjeluju u politici, prema tome vrlo malo su postigle u zakonodavstvu. Tek 1916 godine birana je prva žena u Kongres-Jeanette Rankin — koja je jedina između 500 članova kongresa glasala protiv ulaska Amerike u svetski rat. Sadašnji pretsednik Roosewelt prvi je uzeo u svoj kabinet ženu za ministra, g-đu Perkins kao ministra rada i to je do sada najveći politički uspeh žena.

Najveća zapreka nekom značajnijem udjelu žena u upravi države je svakako podvojenost američkih feminističkih organizacija. U Americi postoje dve feminističke organizacije sa jako divergentnim nazorima u važnim pitanjima. »Narodna liga ženskih izbornika« traži najširu zaštitu žena i dece, a druga organizacija »Narodna ženska partija« odbija svaku posebnu zaštitu za žene stojeći na stanovištu da nema nikakovih većih razlika između muškaraca i žena, i da što može muškarac, može i žena. One su *za jednakost*, a ne *jednakopravnost*. U Americi ne postoji jedinstveno socijalno zakonodavstvo, ali u 16 država zabranjen je ženama svaki rad po noći, a protiv tih i sličnih zaštitnih mera ogorčeno se bori Ženska narodna partija u Americi. One su uspele da osnuju internacionalno udruženje sa istim programom (Open door council) koje traži temeljitu reviziju Washingtonske konvencije po kojoj je zabranjen ženama rad po noći.

To pomanjkanje solidarnosti i jedinstva u najvažnijim pitanjima jako je zaoštrilo odnose među američkim feministkinjama tako da one mesto da proguraju svoje sposobne žene na uplivna mesta u državi, međusobno se nadmudruju, lome svoje snage i na koncu ne postizavaju ni jedne ni druge ništa.

Međutim su ipak žene u Americi u velikom broju stupile u javni život, iako su, prosečno svagdje slabije plaćene nego muškarci. U Americi ima 8 i po miliona žena zaposlenih izvan kuće. Statistički je utvrđeno da u državi New-York prosečna zarada industrijskog radnika kreće se između 32—75 dolara nedeljno, dočim zarađuju radnice samo 18 dolara nedeljno. U državi Masschusetts samo 10% žena imadu više od 30 dolara nedeljne zarade, dočim 50% muškaraca ima više od 30 dolara. Nekoliko američkih sveučilišnih profesorica razaslale su pitanja na 14.000 zaposlenih žena i došle do interesantnih podataka osobito upoređujući zarade muškaraca i žena sa visokom naobrazbom. Dok žene u dobi od 40 godina zaslužuju 1.800 dolara godišnje, dotle muškarci u istoj dobi i sa istom naobrazbom zaslužuju 2.800 dolara godišnje. Kod akademski naobraženih žena i muškaraca još je veća razlika. Žena u dobi od 55 godina zaslužuje 2.600 dolara dok muškarci imaju iste dohotke već u svojoj 26 godini. Osim toga muškarac se vrlo lako uspne i do dohotka od 6.000 dolara godišnje dok je to među ženama velika retkost.

Godine 1931 obavilo je američko ministarstvo finansija, statistiku prema kojoj je u Americi te godine bilo 511 osoba čiji je godišnji dohodak iznašao milion i više dolara među njima je bilo samo 28 žena.

No jedno drugo područje nalazi se tako reći potpuno u ženskim rukama. Verne tradicijama, *žene i danas drže u Americi skoro svu nastavu u svojim rukama i to ne samo nižu nego skoro i sve srednje škole i to muške i ženske: 10.000 profesorica i direktorica na višim zavodima i 800.000 učiteljica prema samo 90.000 učitelja.* Danas kada se i u našoj državi sa službene strane nastoji potisnuti žena naročito iz prosvete, možda je od interesa spomenuti šta o tome misli jedan ugledni američki sveučilišni profesor. On kaže: »Američka učiteljica je jedno važno poglavlje za sebe. Moram međutim jedno naglasiti i potcrtati. Makar kakove bile greške jednog odgojnog sistema u kojem se toliko čuje šuštanje sukanja i oseća miris pudera (a te greške su neznatne), moramo ipak priznati da muževnosti naše američke omladine nije ni najmanje škodila pouka u ručnom radu, jaka osećajnost naših žena učiteljica i njihova velika otmenost u društvenom saobraćaju i moralu«.

(Nastaviće se) **Dr. Angelina Mojić-Ivanović**

Štamparija „Privrednik“ Živojina D. Blagojevića Knez Mihailova br. 3 Tel. 21-450 — Beograd.